

5.1. Az oktatási rendszer és a tehetséggondozás más elemeinek vizsgálata – Reziliencia és tehetség

Készítette: Homoki Andrea PhD

SZÉCHENYI 2020

MAGYARORSZÁG
KORMÁNYA

Európai Unió
Európai Szociális
Alap

BEFEKTETÉS A JÖVŐBE

A prezentáció tartalmi felépítése

- Elméleti megközelítések
- Kutatási célkitűzés, célcsoportok, helyszínek
- Kutatási kérdések
- Kutatási módszerek
- Mérőeszközök rövid bemutatása
- Reziliencia és tehetség összefüggései
- Elemzések, eredmények
- Zárógondolatok

Elméleti megközelítések

Renzulli meghatározása (KNT, 2011): „*kiemelten tehetséges gyermek, tanuló: az a különleges bánásmódot igénylő gyermek, tanuló, aki átlag feletti általános vagy speciális képességek birtokában magas fokú kreativitással rendelkezik, és felkelthető benne a feladat iránti erős motiváció, elkötelezettség.*”

- multidimenzionális megközelítés

tehetségmodellek: Tannenbaum csillagmodellje 1983; Mönks komplex-tehetségmodellje 1985; Heller müncheni modellje 1992; Czeizel Endre 2x4+1 faktoros modellje 1997; Piirto piramis modellje 1999; Sternberg WICS-modellje

- egyéni készségek, képességek, motiváció, személyiségjellemzők ÉS a társas közeg (család, barátok, intézmények)

Csíkszentmihályi: a tehetség kibontakozásának elősegítése többszereplős folyamat

Tehetséges tanulók jellemző típusai (Brett és Neihart): sikeres/ellenszegülő/lázadó/rejtőzködő/lemorzsolódó/kettős különlegességgel rendelkező/autonóm/önállóan tanuló

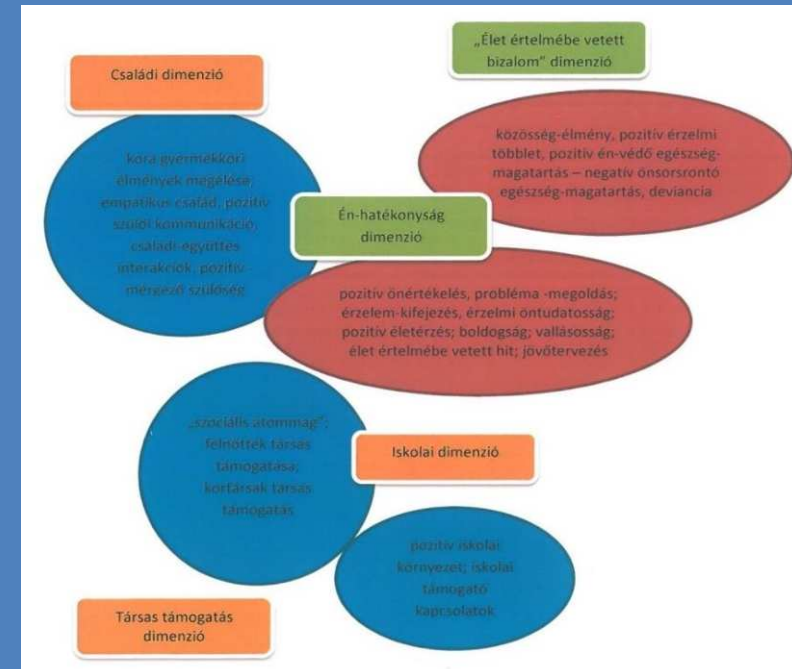
Reziliencia: „Az egyén sikeres alkalmazkodó képessége, előremutató viselkedése a hosszan tartó kedvezőtlen – külső vagy belső – hatások, súlyos traumák ellenére.” (Chicetti-Cohen, 2006:14)

Rizikófaktorok: társadalmi háttér (szegénység, hajléktalanság, devianciák, mentális betegségek)

Gyermek- és ifjúsági reziliencia-modell (Homoki 2014)

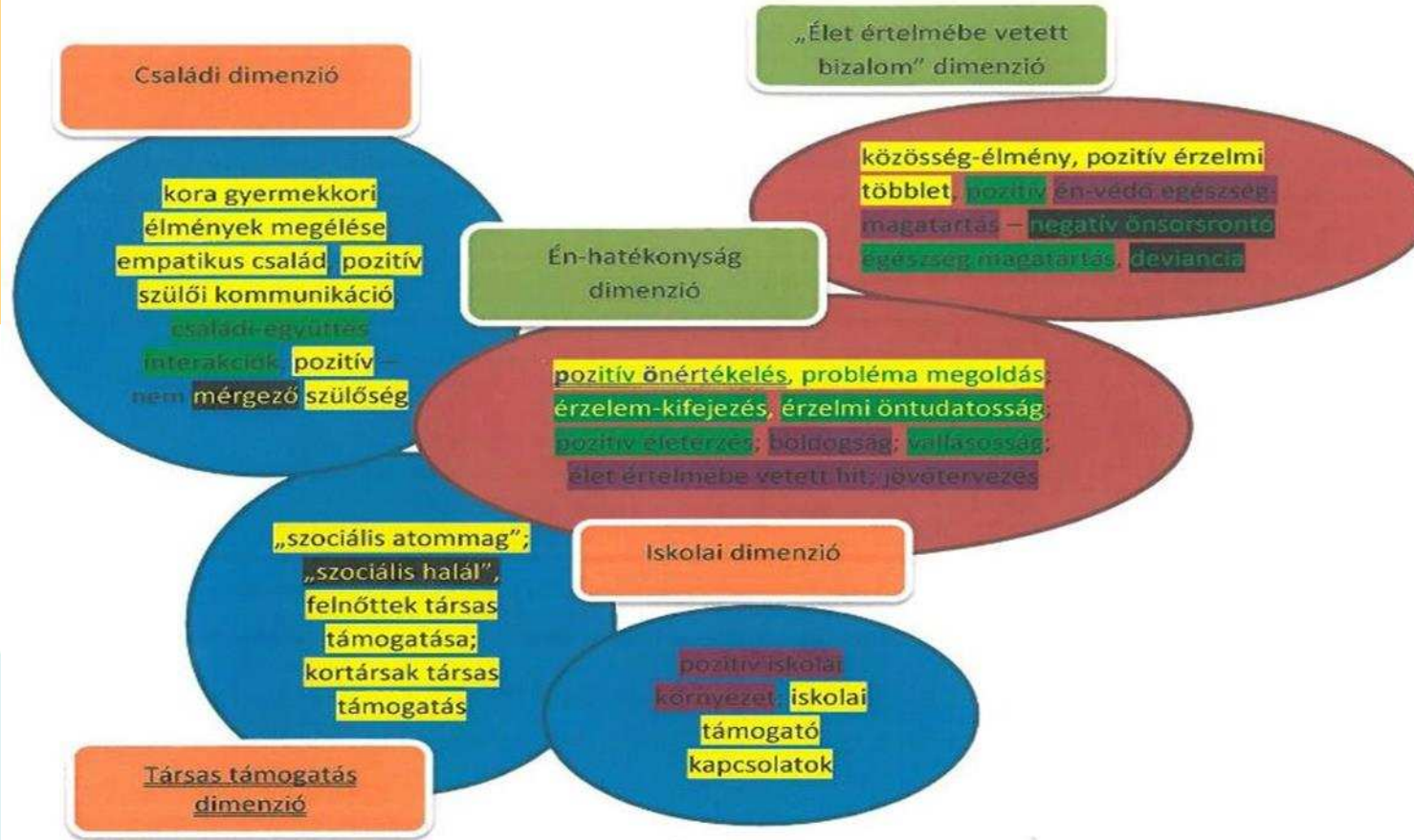
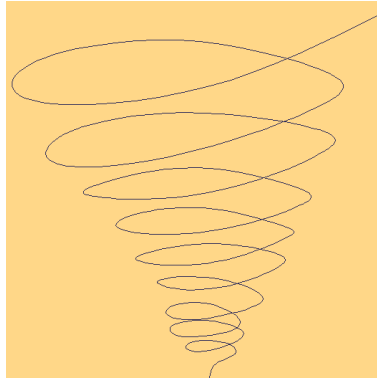
Külső tényezők (családi, társas dimenziók, iskolai környezet)

Belső tényezők (én-hatékonyság, élet értelmébe vetett bizalom)

Reziliencia - multidimenzionális értelmezési keret

Shofield&Beek (2005)

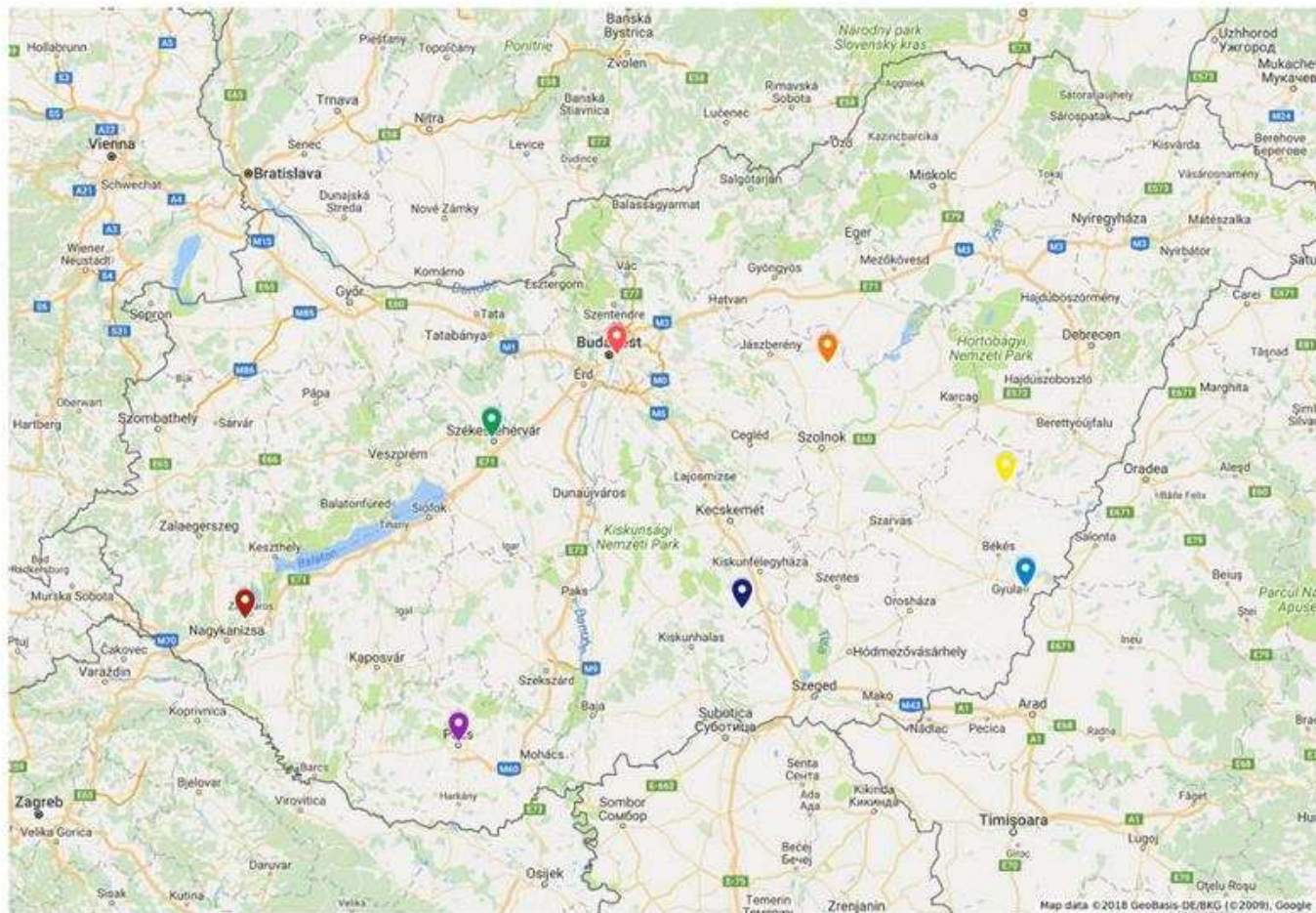
„ordinary magic” hétköznapi varázslat (Masten, 2001)

Kutatási célkitűzés, kutatási helyszínek

Tehetséggondozás és Reziliencia Kutatás

Lekérdezés helyszínei

- Budapest
- Csapi
- Gyula
- Jászóser
- Jászszentlászló
- Pécs
- Szeghalom
- Székesfehérvár

A kutatás elsődleges célja az volt, hogy **feltárja a tehetséggondozáshoz való hozzáférés jellemzőit**, rávilágítson az esetleges **egyenlőtlenségekre, nehézségekre** illetve az intézményekben feltárható **sikeres programok,,jó gyakorlatok”** bemutatásával a kutatási eredmények a **tehetséggondozáshoz való hozzáférés javításához járuljon hozzá.**

SZÉCHENYI 2020

BEFEKTETÉS A JÖVŐBE

A kutatás célcsoportjai és az intézményi adatgyűjtés módszerei

A kutatás során kvalitatív és kvantitatív eszközöket egyaránt használtunk. Adataink egy része országos érvényességű, mivel bekapcsolódtunk abba a két kérdőív-készítésbe, mely papíralapú iskolavezetői és online pedagógusi körben lezajlott kérdőíves adatfelvétel alapjául szolgált. Az országos mérésekből nyert adatokat tíz intézményben végeztünk, speciálisan a kutatási kérdéseinkre fókuszálva. Az intézményi adatfelvétel részeként a következő adatgyűjtéseket végeztük:

- **intézményvezetői interjú (1-1,5 óra terjedelem)**
- **osztályfőnöki interjú (45-75 perc terjedelem)**
- **tanulókra vonatkozó adatlapok osztályfőnöki kitöltése (15 perc/tanuló)**
- **tanulói önkitöltős kérdőívek (20-25 perc kitöltési idő)**
- **tanulói fókuszcsoportos beszélgetések vagy egyéni/páros interjúk (45-60 perc)**

Két adatbázisunk:

- **tanulói önkitöltős kérdőív: 171 eset (174 kérdőívet vettünk át, de ezekből 3 db értékelhetetlen kitöltöttségű lett).**
- **osztályfőnöki tanulói kérdőív: 72 eset (82 db került kitöltésre, de 10 db-hoz nem tudtunk tanulói kérdőívet kapcsolni a szülői beleegyező nyilatkozat hiánya miatt)**

Európai Unió
Európai Szociális
Alap

BEFEKTETÉS A JÖVŐBE

Mérőeszközök rövid bemutatása

- Renzulli-féle tehetségskála és pedagógus reziliencia megítélése

Célja, hogy megismerje a tanárok véleményét a tanulók jellemzőivel kapcsolatban **a tanulás, a motiváció, a kreativitás, a vezetés, a művészetek, a zene, a dráma, a kommunikáció, a tervezés, a matematika, az olvasás, a technológiai készségek és a természettudományok** területén.

- Szubjektív tehetségskála, életnehézségeket és rezilienciát mérő skálák **mikro- és makrokörnyezeti jellemzők**et (nem, életkor, objektív iskolai teljesítmény, családszerkezet, családstruktúra felbomlása) illetve a szubjektív tehetségpotenciált **öt fokú Likert-skálával, rezilienciájukat** a fentiekben bemutatott gyermek-és ifjúsági reziliencia modell alapján fejlesztett validált skálával mértük.

A tehetség és a reziliencia összefüggése kapcsán megfogalmazott feltételezéseink szerint...

1. A reziliens tanulók speciális adottságaik miatt nehezebben férnek hozzá a tehetséggondozás intézményesült formáihoz.
2. A tehetség és a reziliencia együttjárása – függetlenül attól, hogy mindkét jellemző multidimenzionális értelmezési kerettel bír – nem minden esetben mutatható ki.
3. Azok a reziliens tanulók, akiket pedagógusuk tehetségesnek jelölt, a reziliencia skála iskolai és társas támogatottság alskáláján magasabb pontszámot érnek el, mint reziliens, azonban tehetségesként nem számon tartott társaik.
4. A tehetséges és reziliens gyermekek speciális csoportjainál vannak olyan háttértényezők, melyek elősegítik a tehetséggondozásba való bekerülést. A megélt sikerek hatására életcéljaik, jövőképük kedvezőbb, előremutatóbb, mint azoknál akik nem vesznek részt a tehetséggondozásban.

Vezetői és pedagógus interjúk elemzése, eredmények 1.

- A pedagógusok gyakorlata a tehetségek felismerésében, hasonlóan a vezetői válaszokhoz, **elsősorban a tanulók tanórai megnyilvánulásaira, azok megfigyelésére, a szaktárgyi eredményeire fókuszál**, a pszichológiai tesztek, vagy más tehetségazonosító módszerek, a kortársak véleménye, a más szakemberek bevonása viszont csak elvétve jelenik meg a munka során.
- **differenciált fejlesztést alkalmaznak** a pedagógusok azoknál a tanulóknál, akiket **adott tantárgyból kiemelkedő képességűnek tartanak**.
- a magyar iskolai gyakorlatban viszonylag **kevés a speciális tehetségfejlesztő, tehetség-kibontakoztató osztályok vagy csoportok működtetése**, amennyiben vannak, elsősorban a gimnáziumokban találkozhatunk ezekkel a formákkal.
- Középfokon gyakran **használják a tantárgyi fakultációkat, mint a tanulói érdeklődés mentén az ismeretek, készségek, képességek formálásának-tágításának eszközt.**
- A hazai intézményi gyakorlatra az a leginkább jellemző (2/3), hogy a tanulók elsősorban általában **heterogén csoportokban vagy osztályokban tanulnak**.

SZÉCHENYI 2020

Európai Unió
Európai Szociális
Alap

BEFEKTETÉS A JÖVŐBE

NEMZETI
TEHETSÉG
PROGRAM

EMBERI ERŐFORRÁS
TÁMOGATÁSKÉZELŐ
KÖZPONT

EMBERI ERŐFORRÁSOK
TÁMOGATÁSKÉZELŐ
KÖZPONT

MAGYARORSZÁG
KORMÁNYA

Vezetői és pedagógus interjúk elemzése, eredmények 2.

Jellemzően:

- a magasabb tanulmányi átlaggal bíró,
- jó kommunikációs,
- absztrakciós készséggel rendelkező,
- magas motivációs szintet mutató diákokat tartják tehetségesnek a pedagógusok.

Ez az általuk választott diákok vonatkozásában kitöltött Renzulli-féle skálák alskáláira adott pontszámok elemzése és a velük készített interjúk adatai alapján egyaránt igazolódni látszik.

Európai Unió
Európai Szociális
Alap

BEFEKTETÉS A JÖVŐBE

Vezetői és pedagógus interjúk elemzése, eredmények 3.1.

Kínálati oldal (mennyiség és fókusz)

1. az általános iskolák és a gimnáziumok kínálata széles, elősegítik a tanulók érdeklődésének felkeltését és ismereteinek, tudásának fejlesztését, akár művészetekről, akár tudományterületekről van szó.
2. A legkevesebb lehetőséget a tehetségkibontakoztatásra a **szakiskolák** nyújtják – feltételezhetően a náluk tanuló sajátos nevelési igényű tanulók speciális szükségleteinek megfelelően alakítva egyéni fejlesztésüket.
3. A kollégiumi kínálat sem tekinthető bőségesnek, ugyanakkor a gyakorlat azt mutatja, hogy az itt lakó tanulók igénybe vehetik az iskolai és a kollégiumi lehetőségeket egyaránt, igényeik szerint.
4. Az **érettségit adó szakgimnáziumok**ba járó diákok lehetőségei azonban minden területen lényegesen korlátozottabbak gimnáziumba járó társaiknál.

Vezetői és pedagógus interjúk elemzése, eredmények 3.2.

- *a leginkább elhanyagolt terület minden iskolatípusban a szociális-, inter- és intraperszonális terület, rendszeres tevékenységként leggyakrabban – de ez is csak az intézmények alig harmadát jelenti – a kollégiumokban és a szakközépiskolákban jelenik meg. A témában végzett mikroutatásunk azt mutatja, hogy főként azokban az iskolákban jelenik meg ezekhez az elhanyagolt területekhez kapcsolódó tevékenység, ahol a tanulói összetétel, egyéni/közösségi magatartási jellemzők, az iskolai kortársbántalmazás jelenségét az iskola vezetése a tehetséggondozás és az iskolai nevelést akadályozó tényezőként, gyengeségként aposztrofál, s aktuálisan problémamegoldó eszközként, hosszútávon pedig preventív céllal vezetik be a szociális-, inter- és intraperszonális területeken is hatást kifejtő programokat.*
- Mikroutatásunk során feltárt „jó gyakorlatok”: „*Birkózó szakkört*”, „*Iskolakert*”, „*Boldogságiskolai programok*”

A reziliencia és a tehetség összefüggésével kapcsolatos főbb kutatási kérdéseink

- *A pedagógus megítélése és a gyermek, tanuló szubjektív reziliencia- meghatározása közötti összefüggések milyen irányban alakulnak?*
- *Miként alakulnak a tehetségterületek jellemzői nem, életkor, településtípus és reziliencia vonatkozásában?*
- *Hogyan tekintenek a reziliens gyermekek saját tehetségükre?*
- *A tehetséggondozásba bevont reziliens gyermekek egyéni és iskolai életútjának alakulásában milyen rezilienciát elősegítő tényezők vannak jelen (segítők, mentorok, civilek, informális kapcsolatok, belső erőforrások)?*

Pedagógus és diák kérdőívek elemzésének eredményei 1.

tehetségesnek minősített diákok nem szerinti megoszlása szignifikáns eltérést mutat a **matematika és művészet területén** a pedagógusok felölése alapján. A **matematika** területén felülreprezentáltak a **fiúk**, a **művészeti területen** a pedagógusok a **lányoknak** adtak magasabb pontszámokat. A kétmintás t-próba eredménye szerint statisztikailag szignifikáns eltérés a művészet ($p=0,017$) és a matematika ($p=0,015$) tehetségterület esetén van a nem változó mentén.

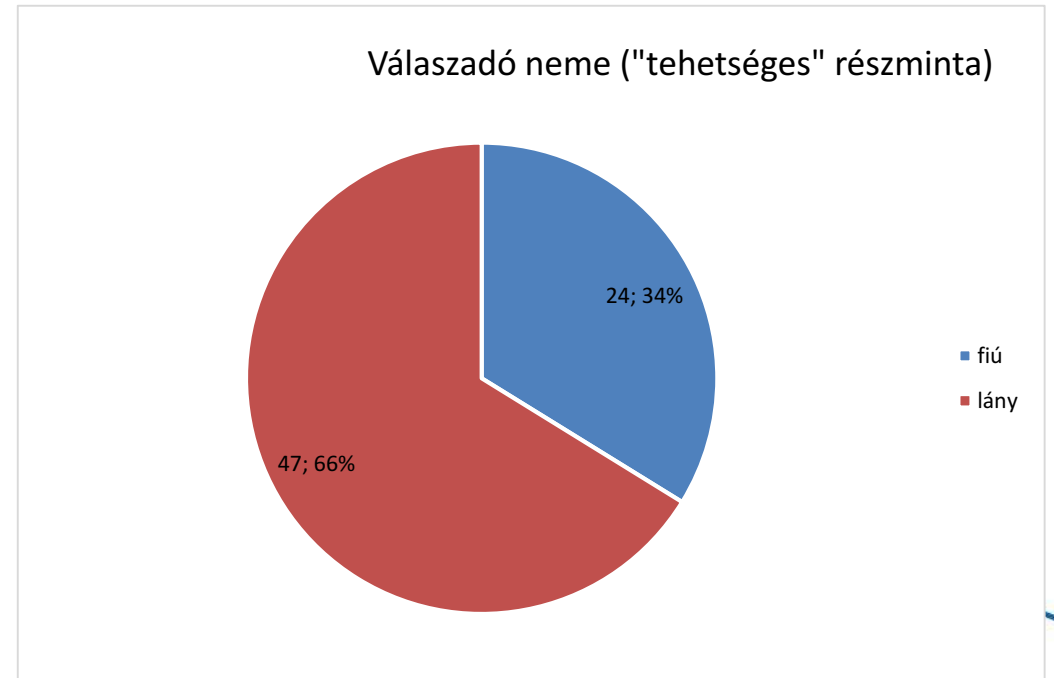
életkor szerint nincs szignifikáns eltérés a tehetségterületek mentén.

lakóhely településtípusa és a tehetségterületek összefüggésének vizsgálata során szignifikáns eltérés a 14 területből kizárólag a „Vezetés és társas kapcsolatok” tehetségterületen mutatható ki.

tehetségesnek minősített tanulók többsége városlakó (közel 60%). A

városlakó tehetséges gyermekek társas interakciókban megjelenő kezdeményező-készségét, szervezési, vezetési képességeiket, társaikkal való együttműködési hajlandóságukat és hatékonyságukat magasabb szintűnek értékelték a pedagógusok, mint a községben élő tehetségesnek minősített társáikat.

**SZT – R- TJ lakóhely közel 90% városlakó
közel 70% kiváló-kitűnő tanuló**

SZÉCHENYI 2020

Európai Unió
Európai Szociális
Alap

MAGYARORSZÁG
KORMÁNYA

BEFEKTETÉS A JÖVŐBE

 Nemzeti
Tehetség Program

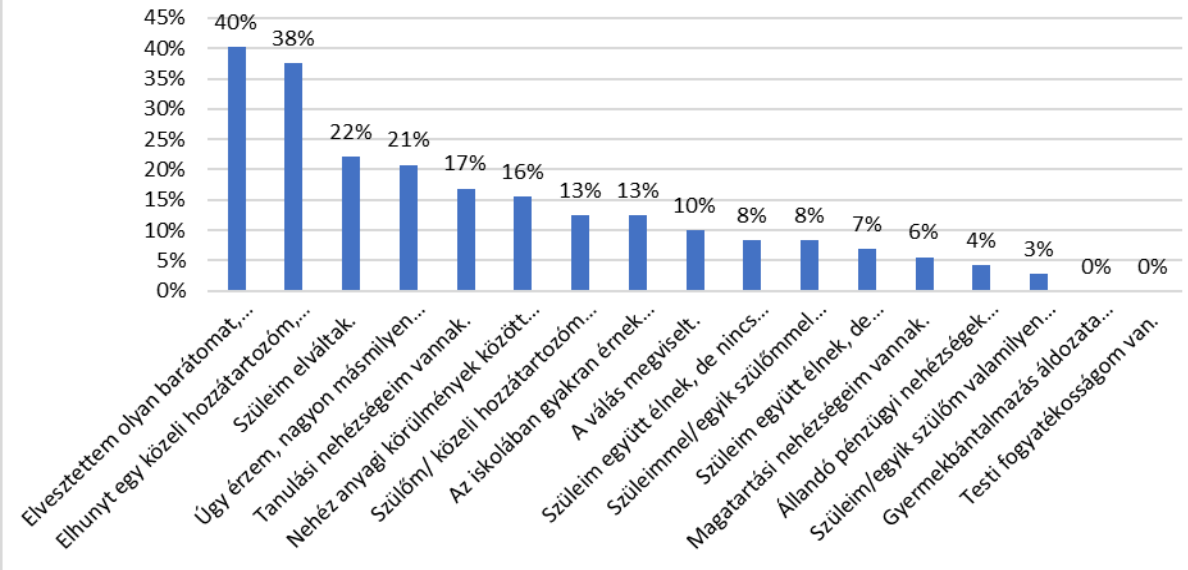
 EMBERI ERŐFORRÁS
TÁMOGATÁSKEZELŐ

EMBERI ERŐFORRÁSOK
MINISZTERIUMA

Pedagógus és diák kérdőívek elemzésének eredményei 2.

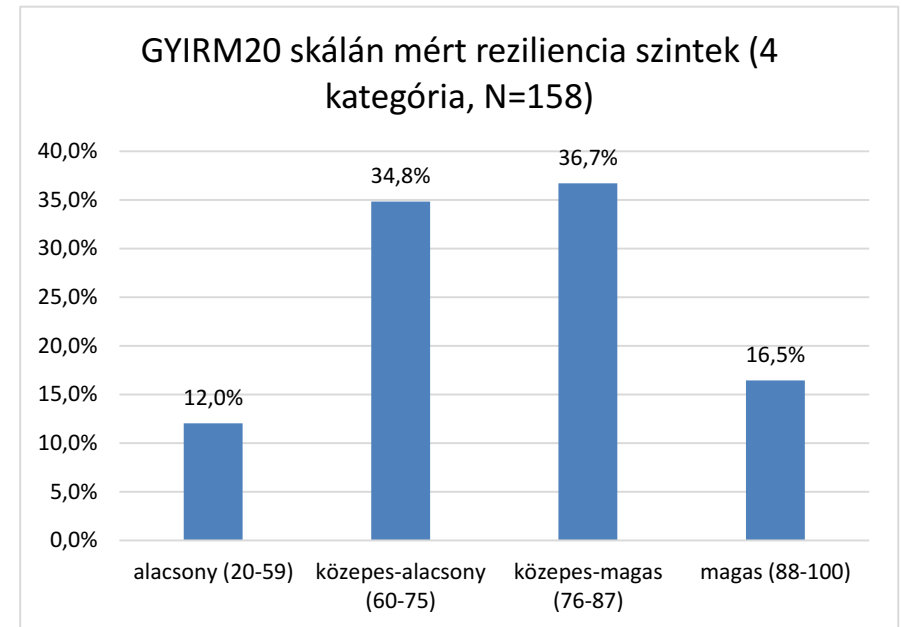
- A gyermekek által megélt további élethelyzetekről a pedagógusoknak jellemzően nincsenek információk, azonban ezek a nehézségek jelentősen befolyásolják a tanuló közérzetét, ezáltal hatással lehetnek iskolai előremenetelére, saját maguk megmutatására, az általuk kedvelt tevékenységek végzésére. Leggyakrabban **a szülők válása és halálesetek említése kapcsán van egyezés.**
- **13%-os arányban az iskolai erőszak, kortárs zaklatás.**
- A tanulók közel **60%-a problémája megoldása érdekében célzott szakmai, pszichológusi segítséget** kapott, melyről **a tehetséggondozó pedagógusnak is volt információja.** Ezeknél a tanulóknál a pedagógusok minden esetben érzékelték a kezelés időszakában **a teljesítményromlást, 30%-uknál a társas kapcsolati zavarokat, az érintett tanulók 50%-nál, ezek a zavarok átmenetiek voltak.**

Nehézséget okozó élethelyzetek előfordulási aránya a tehetséges diákoknál (N=72)

Pedagógus és diák kérdőívek elemzésének eredményei 3.

- A serdülőkorban gyermekek körében folytatott rezilienciavizsgálatok eredményei azt mutatják, hogy a reziliencia jelensége minden esetben markánsabb az élet által megpróbált, koragyermekkorban, kisiskoláskorban már több életnehézséggel küzdő válaszadók körében.
- A közepesen-magas kategóriához tartozók (közel 40%) reziliencia-pontértéke előrevetíti, hogy esetlegesen a jövőben felmerülő nehézségekkel a válaszadó tanulók nagy többsége képes lesz sikeresen megküzdeni, rezilienciájuk aktiválója lehet a majdani nehézség.

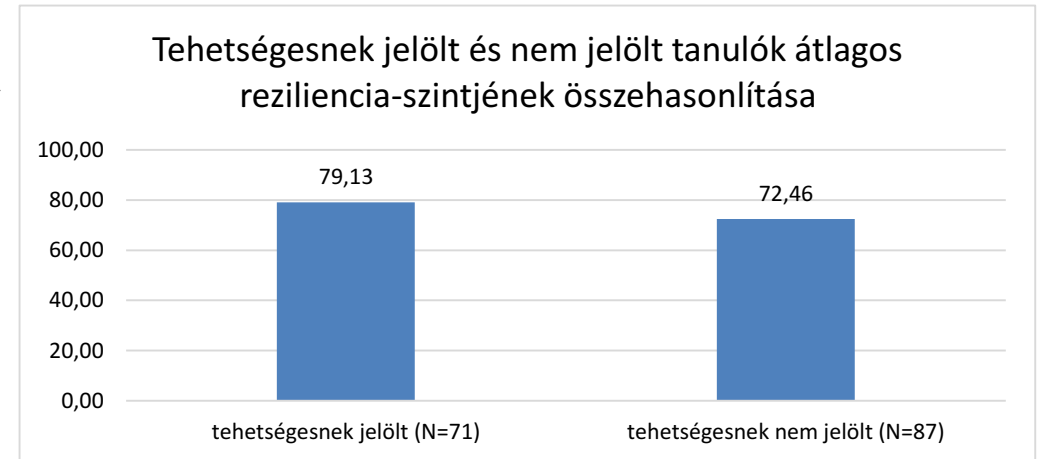

Pedagógus és diák kérdőívek elemzésének eredményei 4.

A tehetségesnek jelölt diákok reziliencia-pontszámának átlaga 79,13, míg a tehetségesnek nem jelölt csoporthoz tartozóké 72,46 pontérték.

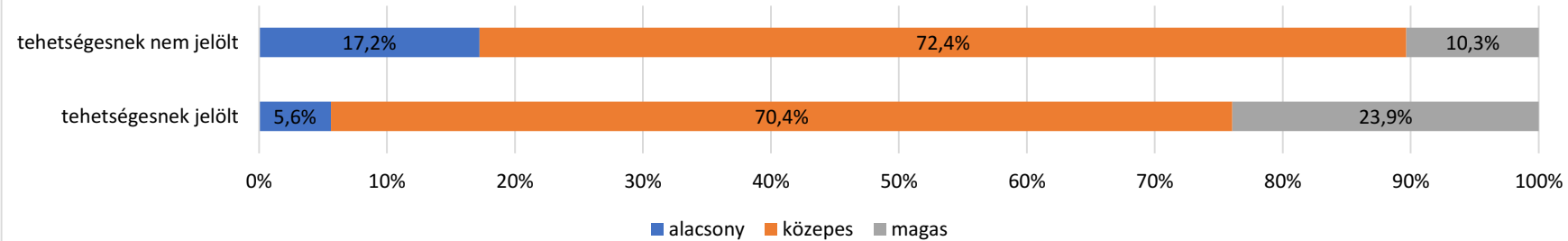
Igazolható, hogy a tehetséges tanulók reziliensebbek ($p < 0,01$).

Könnyebben tudnak megküzdeni az őket érintő problémákkal, nehézségekkel, és könnyebben találnak kapaszkodókat, támogató segítséget a megküzdéshez, mint nem tehetségesnek minősített társaik.

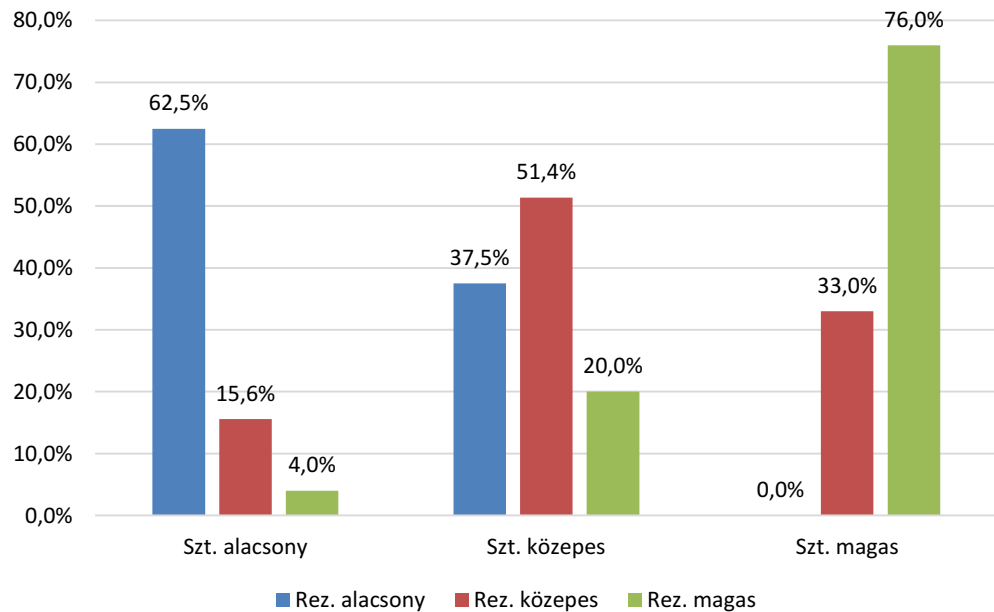

Pedagógus és diák kérdőívek elemzésének eredményei 5.

A pedagógusok által tehetségesnek jelölt illetve nem jelölt tanulók reziliencia szintek szerinti megoszlása (N=158)

A rezilienciaszint (Rez.) és a szubjektív tehetség (Szt.) közötti összefüggés (N=150)

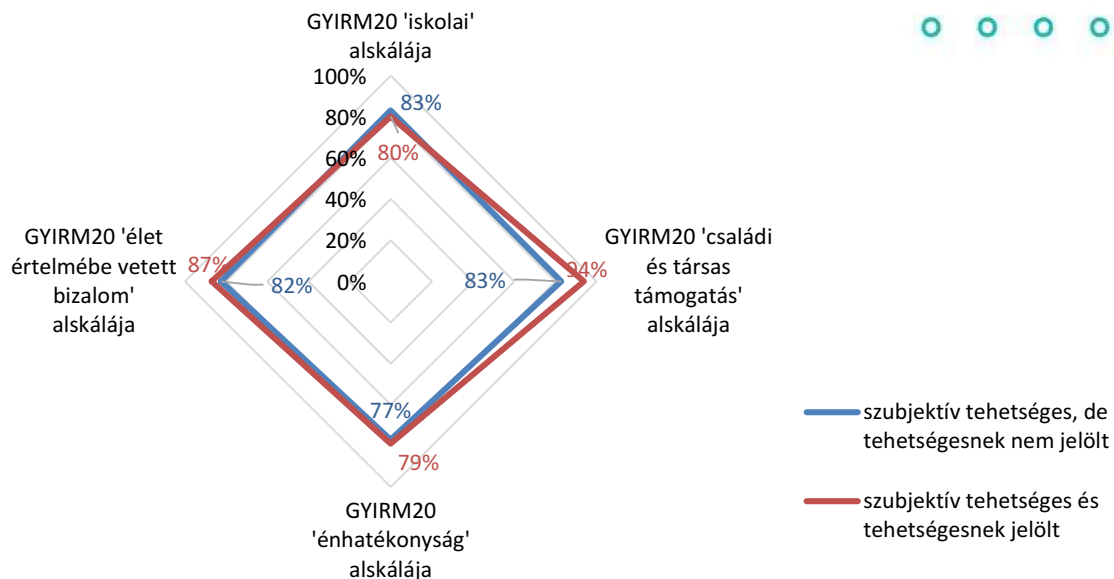

- **Kitartóak**
- **Magabiztosak**
- **Felismerik, pontosan meghatározzák kiemelkedő képességeiket**
- **Értékesnek tartják magukat**
- **Érzik és élvezik a társas támogató környezet előnyeit**
- **Szabadidő-eltöltési mintázataik sokszínűek**
- **Reális életcélokat fogalmaznak meg**
- **Pozitív jövőképük van**
- **Élet értelmébe vetett hit magas szint**

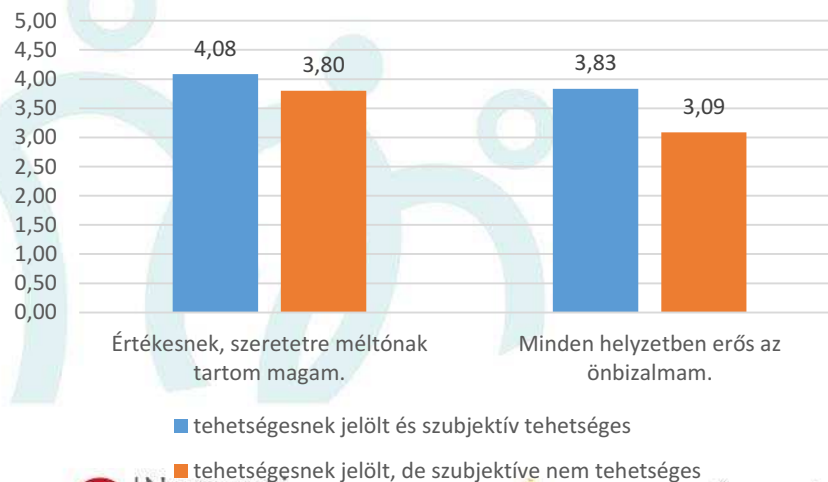
($p < 0,001$) ($R = 0,678$)

($p < 0,001$) ($R = 0,539$)

Pedagógus és diák kérdőívek elemzésének eredményei 6.

A tehetségesnek jelölt és szubjektív tehetséges illetve szubjektív nem tehetséges tanulók válaszainak átlaga (énhatékonyság alskála szignifikáns összefüggést mutató itemei)

Reziliencia tényezők és a tehetség szignifikáns ($p < 0,05$) összefüggései:

Reziliencia-tehetség-szubjektív tehetség
Tehetséggondozásba való bekapcsolódás, részvételi gyakoriság - családi, társas támogatás és iskolai alskálákon magas pontot elérők

A reziliencia faktorok közül a legmeghatározóbb szerepe a családok támogató gondoskodásának és az élet értelmébe vetett bizalom faktorhoz kapcsolódó társas környezettel megélt pozitív érzések megélésében van
Én-hatékonyság faktorhoz tartozó önértékeléssel pozitív
Destruktív egészségmagatartással negatív összefüggés.

SZÉCHENYI 2020

MAGYARORSZÁG
KORMÁNYA

Európai Unió
Európai Szociális
Alap

BEFEKTETÉS A JÖVŐBE

Pedagógus és diák kérdőívek és interjúk elemzésének eredményei 7.

Iskolai erőszak áldozatainak érvényesülési lehetőségei behatároltabbak, **a negatív, mérgező, az én-hatékonyság és az élet értelmébe vetett bizalom egyes tényezőire gyakorolt destruktív hatásának** köszönhetően maradnak távol a tehetségfejlesztő programoktól.

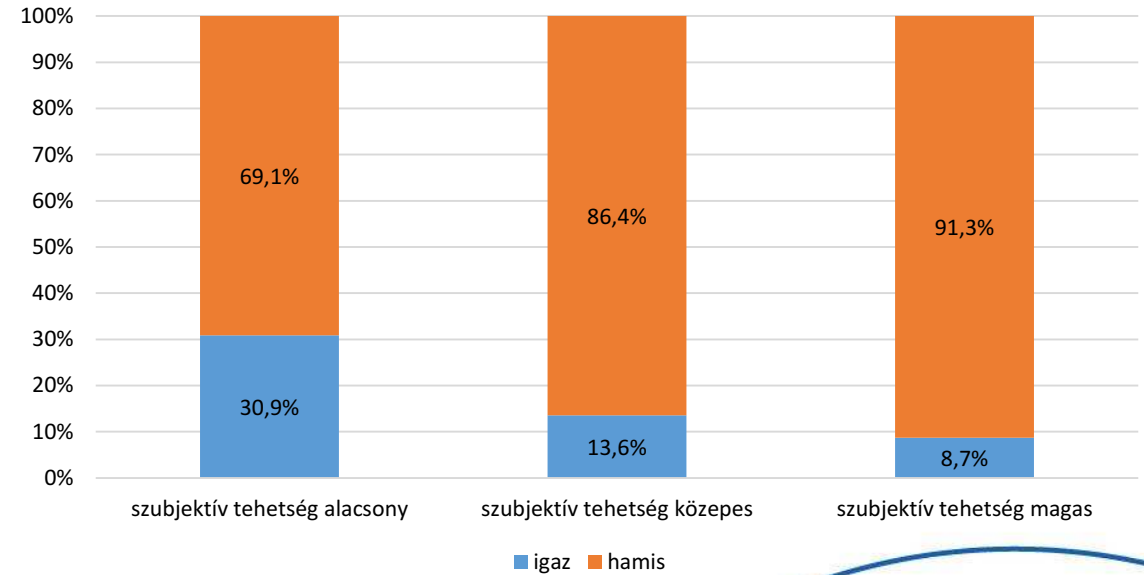
Az **iskolai bántalmazás destruktív hatására a szubjektív tehetségpotenciál értékei a válaszadók körében szignifikánsan alacsonyabbak** voltak.

A bántalmazásról nyilatkozó tanulók körében kevesebb, mint **feleannyian vannak az önmagukat tehetségesnek érző diákok**, mint a bullying ártalmaitól nem szenvedő **társaik-önértékelésükben sérülnek, mely hatással van iskolai sikerességükre, tehetségük**

kibontakoztatására.

Az iskolában gyakran érnek támadások (gúnyolnak, cikiznek, fizikailag bántanak, erőszakosak, zaklatnak interneten, telefonon, kiközösítenek).

SZÉCHENYI 2020

Európai Unió
Európai Szociális
Alap

BEFEKTETÉS A JÖVŐBE

„A munkánkban fontos a következetesség, és persze kell egy jó adag beleérző képesség, merthogy olyan élethelyzeteket, érzelmi viszonyokat, eseményeket kell nekem elképzelnem, amikkel én egyáltalán nem találkozom a saját életemben. De nekem azt meg kell értenem, ahhoz, hogy tudjam, hogy a gyerek miért úgy viselkedik, miért azt csinálja, és hogyan lehet erre megoldást találni, az ő esetében.” (alapfokú iskola pedagógusa)

Köszönöm a figyelmet!

Európai Unió
Európai Szociális
Alap

BEFEKTETÉS A JÖVŐBE